

Cumhuriyet'in İlk Kadın Avukatı Süreyya Ağaoğlu'nun II. Dünya Savaşı Sonrası Amerika Günlüğü¹

The Post–World War II America Diary of Süreyya Ağaoğlu,
the First Woman Lawyer of the Republic

Tuba Çavdar Karatepe

Kütüphaneci, Akademisyen

“Hanife Karasu’nun bu kitabı, Süreyya Ağaoğlu’nun dünyasına bir ben-anlatısı noktasından bakmayı sağlarken, akademik bir metnin, titiz bir çalışmanın keyifli bir okumaya nasıl dönüşebileceğinin de çok güzel bir örneğini sunuyor. Ayrıca, arşiv ve kütüphanelerde bulunan malzemenin sadece ‘saklanması’nın değil, ayrıntılı kataloglarla erişime açılmasının da ne kadar önemli olduğunu bir kere daha gösteriyor.”

Hanife Karasu, akademik çalışmalarını Prof. Dr. Suraiya Faroqhi ve Prof. Dr. Selim Karahasanoğlu’nun danışmanlığında yürütmüş, lisans eğitimini İstanbul Bilgi Üniversitesi Tarih Bölümü’nde tamamlamış, aynı disiplin çerçevesinde İstanbul Medeniyet Üniversitesi’nde yüksek lisansını yaparak doktora çalışmasına devam eden bir araştırmacı. Bu derginin ilk sayısında “Süreyya Ağaoğlu’ndan Kız Kardeşi Tezer Taşkıran’a Mektuplar”² başlıklı makalesiyle de tanıdığımız bir yazar.

Kimi kitapların takdim, teşekkür hatta ithaf kısımları, bize hem yazar hem de okuyacaklarımız hakkında ön bilgi verir. Özellikle Prof. Dr. Selim Karahasanoğlu’nun takdim yazısı, özenle hazırlanmış bir tezin kitaplaşma sürecinde nasıl farklı bir çaba harcandığını ortaya koyarak, kitabı okumak için heveslendiriyor, teşvik ediyor.

Kitabın ismi, Süreyya Ağaoğlu’nun Amerika seyahatinde tuttuğu günlüğü üzerine bir çalışma olduğunu ifade etse de kitabın bölümlerine bakıldığında, entelektüel bir kadının dünyasına bir günlük aracılığıyla nasıl bakılabileceğini görüyoruz. Ayrıca, Ağaoğlu’nun nasıl bir ben-anlatısı kurguladığını da günlük üzerinden okumak mümkün.

Kitabın Ağaoğlu ailesi üzerine yazılmış bir çalışma olmadığı, Süreyya Ağaoğlu’nun biyografisinin de burada anlatılmayacağını ifade eden Karasu, aileye ve Ağaoğlu’nun hayatına dair bilgilerin günlüğü anlamlandırabilmek amacıyla kitaba alındığını söylüyor. Hanife Karasu, kitabın giriş kısmında, kadın tarihi araştırmaları alanında, daha önce çalışılmamış bir konu hakkında tez hazırlama arzusuna bağlı olarak, günlüğü nasıl “keşfettiğini” anlatıyor. Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı kataloglarının incelenerek, sadece ilk defa ortaya çıkarılan bir arşiv belgesi değil, aynı zamanda günlüğün sahibi, yazıldığı dönem ve mekân bakımından da değerlendirilerek çizilen yol haritasını da bu bölümde görmek mümkün. Hem bir kadının ben-anlatısı, hem daha çok mesleki yönüyle bilinen Ağaoğlu’nun “en samimi şekilde duygularını paylaştığı” bir metin olması, konu seçiminin en önemli sebepleri olarak gösteriliyor.

1. Hanife Karasu, *Cumhuriyet’in İlk Kadın Avukatı Süreyya Ağaoğlu’nun II. Dünya Savaşı Sonrası Amerika Günlüğü* (İstanbul: Timaş Yayınları, 2024.)

2. Bkz. <https://arsivdekadinvetoplumsalcinsiyet.com/sureyya-agaoglundan-kiz-kardesi-tezer-taskirana-mektuplar/>

Günlüğün kadın tarihi araştırmalarına dair yeni bilgiler sunarak farklı bir bakış açısıyla yeni soruların peşine düşürecek nitelikteki yapısı, sadece bir gezi günlüğü olmamasından da kaynaklanıyor. 13-20 Ekim 1946 tarihinde New York'ta düzenlenen Uluslararası Kadınlar Birliği Konferansı'na Türkiye'yi temsilen davet edilen üç kadından biri olan Ağaoğlu, resmi işlemlerin uzaması sebebiyle konferansa katılamaz. Ancak, bu konferansın sponsorlarından olan ve üyesi olduğu YWCA (Young Women's Christian Association) tarafından misafir edilerek gittiği Amerika'da 81 gün kalır ve hem kendi gözlemlerini hem davetli olarak katıldığı çeşitli toplantı ve ziyaretlerdeki izlenimlerini günlüğüne yazar. Karasu, "günlüğün konusu" alt başlığı altında, Ağaoğlu'nun bu ülkede gördüğü, yaşadığı sosyal, kültürel ve siyasi olayları takip ettiğini; gittiği sinema, tiyatro ve müzeler hakkındaki düşüncelerini yazdığını bildirir. Günlükte yazılanlar ile Ağaoğlu'nun gazetelerde yayımlanan yazıları arasındaki bağlantıları sorgular, araştırır. Metnin Ağaoğlu'nun feminist aktivist yönünü vurguladığını, zaman zaman kendi ülkesiyle ilgili karşılaştırmalar yaptığını, idealleriyle örtüşen konularda benzer çalışmalara öykündüğünü yazar. Günlükte adı geçen şahıslar içinde geçen Atatürk, Ağaoğlu için özel bir yere sahiptir.

Literatür değerlendirmesi kısmında, Ağaoğlu ve ailesi hakkında yazılanlar çalışmayla ilintili olarak değerlendirilmiştir. Günlüğün özellikleri anlatılırken, dönemin diğer günlüklerine işaret eden Karasu, Ağaoğlu'nun günlüğünü fiziki yapısı, alfabe, dil, üslup ve düzeni bakımından ayrıntılı olarak tasvir etmiştir. Günlüğün bütün özellikleri değerlendirildiğinde metnin disiplinlerarası çalışmalar için önemi çok açıktır.

Günlüğü bir ben-anlatısı olarak değerlendiren Karasu, bu değerlendirmeyi yaparken tarihçiler arasında tartışmalı olan kavram ve ben-anlatısında kullanılan malzemenin sınıflandırılması ve kapsamı hakkındaki görüşleri de kısaca anlatarak, kendi tercihlerinin dayanaklarını da ifade ediyor. Kitabın üçüncü bölümünde, ben-anlatısı kavramının kapsamına daha geniş yer verilirken, konu hakkındaki yerli ve yabancı tarihçilerin görüşleri açıklanmıştır. Karasu, farklı görüşleri ifade ettikten sonra "Mektup, günlük ve hatırat gibi bizzat kişinin kendi kaleminden çıkan kaynaklar kendisini anlatmaktadır ancak burada altının çizilmesi gereken nokta, kişinin amacının yazdıklarıyla kendisini anlatma motivasyonu göstermesidir" cümlesiyle kendi bakış açısını açıklıyor.

Bir günlük yazarının kimliği; ailesi, eğitimi, mesleği, idealleri, dünyaya bakış açısı ve özel yaşantısı bilindiğinde, okunan satırları daha doğru anlamlandırmak mümkündür. Günlüğün yazıldığı tarih, yazarın hangi yaşlarında, hangi sosyal ve siyasal şartlarda bu metni kaleme aldığı ile bulunduğu coğrafyanın da bilinmesi günlüğün önemini ve değerini değiştirecektir. Günlü-

ğün, bütün bunları değerlendirerek okunabilmesi için kitabın birinci bölümü Ağaoğlu ailesine, ikinci bölümü Süreyya Ağaoğlu'nun hayatına ayrılmıştır. Bu bölümler, çalışmanın asıl iddiasını ortaya koyan üçüncü bölüm için günlüğü anlamlandırmak üzere yazılmışsa da, dipnotlarda verilen birincil ve ikincil kaynaklarla desteklenen metin okumanın seyrini ve ahengini bozmadan yeni çalışmalara da yol gösteriyor.

Üçüncü bölüm, "ben-anlatısı kavramı", "tarih anlatısı içinde kadın özne" ve "Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk kadın avukatının 1946 tarihli ben-anlatısı" alt başlıklarıyla devam ediyor. Bu bölümde günlüğün izinden ayrılmayan ama gerektiği yerlerde diğer biyografi, tarih ve siyaset konulu yayınlar ve hatta gazete haberleriyle de desteklenmiş bir metinle karşılaşıyoruz. Günlüğü bir ben-anlatısı bağlamında okurken, yan metinler asıl amaca hizmet edecek şekilde kullanıldığı için okuyucunun zihninde Ağaoğlu'nun pek de bilinmeyen özellikleri, çehresi ve hatta zihin dünyası canlanabiliyor. Kitapta, Ağaoğlu'nu Amerika'da misafir eden YWCA'ya da bir alt bölümde yer verilmiş. Günlükte, derneğin seyahatin konaklama ve yolculuk süreçlerindeki katkısı yanında, Ağaoğlu'nun özel davetlere ve konferanslara konuşmacı olarak katılmasını organize etmek gibi önemli rolü sıklıkla vurgulanarak, Türkiye'deki çalışmaları hakkında da bilgiler verilmiştir.

Karasu, günlükte yüze yakın kişinin isminin geçtiğini yazarken, bunlar arasında Atatürk üzerinde ayrıca durduğunu, hayranlığını farklı zaman ve şekillerde ifade ettiğini yazar. Günlükte yer alan isimler konusunda verilen bilgiler yanında, kim olduğu tam olarak anlaşılmayan kişiler için de biyografik kaynaklardan destek alarak makul tahminlerde bulunur.

Hanife Karasu günlüğü, Ağaoğlu'nun otobiyografisiyle de karşılaştırarak uyumlu ve farklı noktaları işaret etmektedir. Günlükte yer alan ifadelerle Amerika'daki kadınların konumunu ele aldığı kısımdan sonra, günlükte geçen diğer konulara da değinen Karasu akıcı ve bağlamdan kopmayan anlatımıyla günlüğün ne kadar zengin ve farklı bir bakış açısını yansıttığını da ifade etmektedir.

Kitabın sonuç bölümü, kitabın kurgusuyla uyumlu bir şekilde günlüğün ekseninde değerlendirmeleri ve bulguları içerirken, gereksiz tekrarlara düşmeden kaleme alınmıştır. "1946 tarihli Amerika seyahati hakkında tuttuğu günlüğünde birçok konuya dair duygu ve düşüncelerini aktarırken bir ben-anlatısı metni kurgulamıştır. Şu ana kadar mesleğiyle ön planda olan Süreyya Ağaoğlu, ilk defa bu çalışma vesilesiyle günlüğü ile gündeme gelecektir" cümlesiyle biten bu bölümün ardından, günlüğün transkripsiyonuna yer verilmiştir. Burada dipnotlarla verilen bilgiler ile eklenen 'lugatçe', metnin akışını bozmadan okumaya imkân tanımaktadır.

Hanife Karasu'nun bu kitabı, Süreyya Ağaoğlu'nun dünyasına bir ben-anlatısı noktasından bakmayı sağlarken, akademik bir metnin, titiz bir çalışmanın keyifli bir okumaya nasıl dönüşebileceğinin de çok güzel bir örneğini

sunuyor. Ayrıca, arşiv ve kütüphanelerde bulunan malzemenin sadece 'saklanması'nın değil, ayrıntılı kataloglarla erişime açılmasının da ne kadar önemli olduğunu bir kere daha gösteriyor.

